

kladu stredovekého myslenia, predsa tým, že dal vo svojich dielach najpregnantnejšie výraz novým tendenciám, stane sa priamo ich hlásateľom, získal si najväčšie zásluhy o vznik novovekej vedy a v tom spočíva význam jeho osobnosti pre novoveké myslenie a vedu.

Hlboká analýza a originálne postrehy, riešené v skúmanej problematike, sú prednosťou Hrušovského knihy. No jej najväčší klad podľa nášho názoru spočíva v metóde, ktorou sa autor zmocňuje skúmaného materiálu. Jedine pomocou nej odhaľuje podmienenosť a zákonitosť vývinu vedeckého myslenia a tak vysvetľuje otázky, ktoré stará metóda nechávala stranou, ako neriešiteľné, alebo ich riešila nesprávne. Pre odborné školenie vedeckých pracovníkov má po stránke metodologickej priekopnícky, ďalekosiahly význam. Ako predošlé knihy autorove, i túto treba hodnotiť ako cenný prínos do filozofickej literatúry.

Ludovít Bakoš

Igor Hrušovský, Engels ako filozof.

Vydala Slovenská akadémia vied a umení, Bratislava 1946, strán 82, cena 75 Kčs.

V prvej kapitole (Noetika materializmu) autor stručne ukazuje, ako dochádza dialektický materializmus k téze o existencii reálneho sveta na základe skúsenosti a vývinu celého nášho poznania, t. j. v dialektike poznania a praxe.

V druhej kapitole (Metafyzický materializmus) uvádza Engelsovu kritiku metafyzického materializmu, ktorý chápal veci a javy mechanisticky, izolovane a stfpnuto, nedbajúc na neprestajnú zmenu a vzájomný súvis. Oprávnenosť dialektického nazerania na procesy v reálnom svete odôvodňuje sa vývinom prírodných vied a ich tendenciou postupne splyvať do syntézy-náuky o reálnom svete, t. j. o hmote.

V tretej kapitole vykladá autor rozdiel medzi dialektickým materializmom a Heglovou dialektikou. Hegel správne pochopil a ukázal dialektické vzťahy sveta v jeho vývoji; jeho dialektické zákony myslenia sú revolúciou v ľudskom filozofickom myslení. No jednako len nevedel sa celkom oslobodiť od idealistickej filozofie a došiel tak až k celkom nedialektickému pojmu absolútneho ducha so všetkými jeho škodlivými dôsledkami.

Až Engels, ako hovorí autor v štvrtej kapitole (Materialistická dialektika) geniálnou syntézou Heglovej idealistickej dialektiky a nedialektického materializmu Feuerbachovho dospel k mohutnej a nevývratnej budove dialektického materializmu.

Správnosť Engelsovo učenia dokazuje sa v piatej kapitole (Dialektika prírody) na vývine prírodných vied, abiotických aj biotických, kým v šiestej kapitole (Dialektika poznania) vykladá autor noetiku materializmu. Neprestajnou súhrou praxe a subjektívneho poznania, ktoré odzrkadľuje objektívne procesy, približujeme sa vždy viac a viac k objektívnej pravde, pričom, pravda, naše subjektívne poznávanie je iba odrazom objektívnej skutočnosti. Poprením rozporov medzi teóriou a praxou (negáciou negácie) nevraciam sa k starému, no nachádzame nové, vývoj sa nedeje kruhom, ale špirálou, ktorá sa asymptoticky približuje k objektívnej pravde. Pritom vždy skfšajú hneď problémy nové a tým aj nové rozpory subjektívneho poznania a objektívnej skutočnosti. Každá pravda je teda relatívna, no participuje na absolútnej pravde objektívnej, a to vždy viac a viac.

Že pritom platí aj zákon o vyrovnávaní rozporov skokom a zákon o zmene kvality zmenou kvantity, je jasné.

Vývin nášho poznania — a teda aj vedy — nie je možné odlúčiť od vývinu spoločenského, ktorý vysvetľuje autor v siedmej kapitole (Dialektika spoločenského vý-

vinu). Spoločenský vývin je primárne určený materiálnymi podmienkami, ktoré teda determinujú aj vývin vedy a kultúry. No nejde tu azda o nejaký slepý mechanizmus. Materiálne podmienky dávajú skrsnúť určitým tendenciám-ideám, ktoré však majú svoju určitú autonómiu a zasa spätne ovplyvňujú výraz materiálnych podmienok. Ide teda o sekundárnosť genetickú, ale azda významovú. Význam ľudskej myšlienky je nesmierny, no ona sama netvorí dejiny, práve tak ako ich netvorila iba materiálne podmienky — tvorí ich dialektická súhra obidvoch činiteľov.

Ukazuje sa to na celom vývine ľudstva — od samého vzniku človeka z primátov až do rozporu kapitálu a proletariátu v dnešných časoch.

Človek je teda aj determinovaný zákonmi reálneho sveta, no je aj slobodný — poznáva túto zákonitosť a vie ju využiť.

Podobnou cestou išiel, pravda, aj vývin kultúry, ktorý opisuje autor v kapitole ôsmej (Dialektika kultúrneho vývinu).

V poslednej kapitole, deviatej (Shrnutie) rekapituluje sa ešte raz učenie Engelsovo i jeho dôsledky.

Hrušovského kniha nie je čírou monografiou o Engelsovi, ani jeho prostou parafrázou; autor dokumentuje správnosť Engelsovho učenia aj na najmodernejších poznatkoch prírodných vied práve tak ako na novších smeroch filozofických (napr. novopozitívizme) a nebojí sa ani vlastných uzáverov a podnetov k diskusiám. Dielo je teda poučením nielen o Engelsovi, ale aj o celom dialektickom materializme, o ktorom sa u nás pomerne málo vie. Siahne teda po ňom akiste rád aj odporca dialektického materializmu a SAVU vydaním kladne prispela k ujasneniu aktuálnych problémov v našom živote.

Stanislav Felber

Svätopluk Štúr, Rozprava o živote.

Spisy Fil. fakulty Slovenskej univerzity v Bratislave 1946, č. XIII. Vyd. Fil. fakulta Slov. univerzity, str. 188, Kčs 110.

Na svete niet nič fažšieho, ako je poznanie skutočnosti. Touto problematikou sa baví človečenstvo takmer od svojich počiatkov, ale stále nie bez zvyšku. Omyly a životné nedostatky vždy znovu a znovu nútily a nútia mysliteľov skúmať jadro veci a tak nie div, ak sa otázka poznania skutočnosti stala centrálnou v ľudskom myslení vôbec. Od prvých známych filozofov až po dnešných najpokrokovejších každý najprv pod tlakom omylov prešiel týmto zápasom, aby si mohol zastať na pevnú zem. A podľa toho vyzerala i jeho robota.

Ale ak toto platí o vede vôbec, ak takáto jej základná črta v celom dejinnom vývine, keď ide o vedecké počiatky, platí to tým skôr. Otázka pochopenia, zistenia a vystihnutia skutočnosti pri prvom kroku môže totiž rozhodnúť priam o celom smere a spôsobe vývinu ľudskej činnosti. A preto kto chce urobiť život bohatším, kto chce obísť jeho záludnosti, aby sa tak súčasne vyhol omylom, musí dávať pozor na túto okolnosť: aby totiž už prvým krokom kročil správne. Aby mestrácal pôdu pod nohami.

A naša slovenská veda je ozaj pri počiatkoch. Ani nie tak pôvodom, ako obsahom. My totiž, i keď máme dejiny vedeckého skúmania, jednako nemáme dejiny problémov. Bude preto veľmi osožné, keď budeme v uvedenom smere obozretní.

Obozretnými nám treba byť i preto, lebo bez takto ujasnenej roboty existuje len pohyb na mieste. V našom vedeckom myslení badať preto určitý kruh, a to len preto, lebo sa u nás posiaľ nevidelo dosť jasne do jadra reálnych problémov. Tieto nám v dôsledku toho majú stále tú istú podobu. Náš spôsob života býva takto v konflikte